

تغییر جنسیت

با تأکید بر دیدگاه امام خمینی (س)

محمد مهدی کریمی نیا

سرشناسه: کریمی‌نیا، محمدمهدی، ۱۳۴۱ -

عنوان و نام پدیدآور: تغییر جنسیت با تأکید بر دیدگاه امام خمینی(س) / محمدمهدی کریمی‌نیا.
مشخصات نشر: تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ز، ۲۷۴ ص.

شابک: ISBN: 978 - 964 - 212 - 235 - 6

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتاب حاضر بر اساس کتاب "تحریرالوسيله" اثر امام خمینی نوشته شده است.

کتابنامه: ص ۲۶۷ - ۲۷۴؛ همچنین به صورت زیر نویس.

موضوع: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۹ - ۱۳۶۸. - نظریه
در باره تغییر جنسیت / تغییر جنسیت (فقه) / تغییر جنسیت / تغییر جنسیت - جنبه‌های روان‌شناسی.
شناسه افزوده: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، دفتر قم، مؤسسه چاپ و نشر عروج.

رده‌بندی کنگرگ: ۴ ک ۷ ت ۶ / ۱۹۸ / ۴ BP

رده‌بندی دیویی: ۳۷۹ / ۲۸۷

شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۶ / ۲۶۶

کد / م ۲۷۷۶

مؤسسه چاپ و نشر عروج

تغییر جنسیت با تأکید بر دیدگاه امام خمینی(س)

نویسنده: محمدمهدی کریمی‌نیا

ناشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س))

چاپ اول: ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۱۰۰ تومان

• خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخر رازی، فروشگاه مرکزی، تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• خیابان انقلاب، تقاطع حافظ، فروشگاه شماره ۱، تلفن: ۶۶۷۰۱۳۹۷

• خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری، فروشگاه شماره ۲، تلفن: ۶۶۹۵۵۷۳۷

• حرم مطهر حضرت امام خمینی(س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳، تلفن: ۵۵۲۰۳۸۰۱

• کلبه نمایندگیهای فروش در استانها

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

فهرست مطالب

أ	مقدمه ناشر.....
ج	مقدمه مؤلف.....
۱	فصل اول: تعریف تغییر جنسیت.....
۱	تغییر جنسیت در لغت.....
۲	تغییر جنسیت در اصطلاح پزشکی.....
۳	تغییر جنسیت در اصطلاح فقهی.....
۵	تعریف تغییر جنسیت از نظر امام خمینی <small>رحمته الله علیه</small> .....
۶	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۹	فصل دوم: تاریخچه تغییر جنسیت.....
۱۰	اولین تغییر جنسیت در ایران.....
۱۱	بررسی و تحلیل.....
۱۲	تغییر جنسیت در خارج ایران.....
۱۲	نخستین تغییر جنسیت در انگلستان.....
۱۸	اولین تغییر جنسیت در آمریکا.....
۱۸	اولین تغییر جنسیت در مصر.....
۲۱	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....

۲۳	فصل سوم: اقسام تغییر جنسیت
۲۳	تغییر جنسیت در افراد سالم
۲۴	تغییر جنسیت در دوجنسی‌ها (خشتی‌ها)
۲۴	تغییر جنسیت در افراد مسموح
۲۵	تغییر جنسیت در تراجنسیتی‌ها (ترانس سکشوال)
۲۵	تغییر جنسیت به منظور کشف جنسیت
۲۶	تغییر جنسیت در حیوانات
۲۷	تغییر جنسیت در گیاهان
۲۹	فصل چهارم: اختلال هویت جنسی (تراجنسیتی)
۳۰	هویت جنسی
۳۰	نقش جنسی و گرایش جنسی
۳۱	میل جنسی
۳۵	تراجنسیتی (ترانس سکشوالیسم)
۳۵	تعریف تراجنسیتی
۳۶	بررسی واژه «ترانس سکشوال»
۳۷	تراجنسیتی در کودکان
۳۹	تراجنسیتی در نوجوانان و بزرگسالان
۴۰	اقسام تراجنسیتی (ترانس سکشوال)
۴۲	میزان بیماری تراجنسیتی (ترانس سکشوال)
۴۵	درمان اختلال هویت جنسی (تراجنسیتی)
۴۹	دیدگاه امام خمینی <small>علیه السلام</small>
۵۱	فصل پنجم: اختلال هویت جنسی (دوجنسی‌ها)
۵۱	علت بروز دوجنسیتی (خشتی)

۵۳	تعریف خنثی
۵۶	تاریخچه خنثی‌ها (دوجنسی‌ها)
۵۹	بررسی و تحلیل
۶۱	اقسام خنثی
۶۲	اقسام خنثای غیر مشکل
۶۴	معیار و مبنای تعیین جنسیت در دوجنسی‌ها (خنثی‌ها)
۶۸	تعیین جنسیت خنثی از دیدگاه روایات اسلامی
۷۰	احکام ویژه خنثای مشکل (دوجنسی کامل)
۷۳	فصل ششم: تغییر جنسیت از نظر حقوق ایران
۷۴	۱. نگارش کتاب تحریر الوسيله و بیان مسئله تغییر جنسیت
۷۴	بیان اهمیت مسئله
۷۵	دیدگاه امام خمینی درباره تغییر جنسیت
۷۸	۲. استفتای جدید از امام خمینی درباره تغییر جنسیت
۷۸	فتوای امام خمینی در جواز تغییر جنسیت
۷۹	۳. مقررات پزشکی قانونی و دادگستری جمهوری اسلامی ایران
۸۰	۴. رأی اداره حقوقی دادگستری جمهوری اسلامی ایران
۸۲	۵. صدور شناسنامه جدید پس از تغییر جنسیت
۸۲	وضعیت شناسنامه جدید در دوجنسی‌ها
۸۲	وضعیت شناسنامه جدید در تراجنسیتی‌ها
۸۳	۶. دیدگاه فقها و مراجع شیعه درباره تغییر جنسیت
۸۵	فصل هفتم: حکم تغییر جنسیت
۸۶	دیدگاه امام خمینی در جواز تغییر جنسیت در خنثی
۸۷	۱. حکم تغییر جنسیت در خنثای مشکل

- ۸۸ ..... ۱. تمسک به قاعده اضطرار
- ۸۹ ..... ۲. تمسک به قاعده نفی عُسر و حَرَج
- ۹۱ ..... ۳. دیدگاه امام خمینی رحمته الله
- ۹۲ ..... ۲. حکم تغییر جنسیت در ختای غیر مشکل
- ۹۳ ..... جواز یا عدم جواز تغییر جنسیت در ختای اُنثی
- ۹۶ ..... حکم تغییر جنسیت در ختای مذکر
- ۹۹ ..... ۳. تغییر جنسیت به منظور کشف جنسیت
- ۹۹ ..... دیدگاه امام خمینی در عمل جراحی کشف جنسیت
- ۱۰۰ ..... توضیح کلام امام خمینی رحمته الله
- ۱۰۲ ..... ۴. حکم تغییر جنسیت افراد سالم و تراجنسیتی
- ۱۰۲ ..... حکم تغییر جنسیت در افراد سالم
- ۱۰۳ ..... حکم تغییر جنسیت در افراد تراجنسی (ختای روانی)
- ۱۰۴ ..... بند نخست: دیدگاه امام خمینی رحمته الله در جواز تغییر جنسیت
- ۱۰۵ ..... نکاتی در فتوای امام خمینی رحمته الله
- ۱۰۸ ..... بند دوم: دیدگاه مخالفین تغییر جنسیت
- ۱۰۸ ..... دلیل اول: حرمت تغییر جنسیت به دلیل تغییر خلق خدا
- ۱۱۰ ..... بررسی و تحلیل
- ۱۱۴ ..... دلیل دوم: حرمت تغییر جنسیت به علت تشبه مرد به زن و برعکس
- ۱۱۶ ..... دلیل سوم: حرمت تغییر جنسیت به دلیل رواج هم‌جنس‌بازی
- ۱۱۷ ..... بررسی و تحلیل
- ۱۲۰ ..... بررسی و تحلیل
- ۱۲۱ ..... بند سوم: دیدگاه موافقین تغییر جنسیت
- ۱۲۲ ..... ۱. جواز تغییر جنسیت به دلیل عدم وجود دلیل بر حرمت آن

۲. جواز تغییر جنسیت با استناد به اصل حلیت و اصل اباحه..... ۱۲۳
۳. جواز تغییر جنسیت با استناد به قاعده تسلیط..... ۱۲۴
۴. جواز تغییر جنسیت از باب جواز تبدل موضوع..... ۱۲۵
۵. جواز تغییر جنسیت بر اساس قاعده اضطرار..... ۱۲۶
۶. جواز تغییر جنسیت به دلیل حدیث رفع..... ۱۲۷
- فصل هشتم: حکم بقای ازدواج پس از تغییر جنسیت..... ۱۲۹
- حکم بقای ازدواج در تغییر جنسیت به جنس مخالف..... ۱۲۹
۱. بطلان ازدواج در تغییر جنسیت مرد به زن..... ۱۳۰
۲. بطلان ازدواج در تغییر جنسیت زن به مرد..... ۱۳۱
۳. تغییر جنسیت زوجین به صورتی غیر همزمان (غیر متقارن)..... ۱۳۱
۴. تغییر جنسیت زوجین به صورت همزمان (متقارن)..... ۱۳۲
۵. دیدگاه امام خمینی علیه السلام در مورد تغییر جنسیت همزمان..... ۱۳۵
- حکم بقای ازدواج پس از تغییر جنسیت خنثای مشکل..... ۱۳۹
- حکم بقای ازدواج پس از تغییر جنسیت خنثای غیر مشکل..... ۱۴۰
- حکم بقای ازدواج پس از تغییر جنسیت مرد یا زن به خنثی..... ۱۴۱
- فصل نهم: تغییر جنسیت و نفقه زوجه..... ۱۴۵
- تغییر جنسیت و مسئله نفقه زوجه در عقد دائم..... ۱۴۶
۱. تبدیل مرد به زن (بطلان نکاح و سقوط نفقه)..... ۱۴۶
۲. تبدیل زن به مرد (بطلان ازدواج و سقوط نفقه)..... ۱۴۷
۳. تبدیل مرد به خنثای مشکل (بقای ازدواج و استمرار وجوب نفقه)..... ۱۴۷
۴. تبدیل زن به خنثای مشکل (بقای ازدواج و استمرار وجوب نفقه)..... ۱۴۸
۵. تبدیل مرد به خنثای غیر مشکل..... ۱۴۸
۶. تبدیل زن به خنثای غیر مشکل..... ۱۴۹

۷. تبدیل خستای غیر مشکل (مذکر) ۱۴۹
۸. تبدیل خستای غیر مشکل (مؤنث) ۱۴۹
- تغییر جنسیت و مسئله نفقه در عقد موقت ۱۵۰
۱. عدم وجوب نفقه در عقد موقت ۱۵۰
۲. اشتراط نفقه در عقد موقت ۱۵۰
- فصل دهم: تغییر جنسیت و مهریه ۱۵۳
- تغییر جنسیت و مسئله مهریه زوجه در عقد دائم ۱۵۳
۱. عدم وجوب پرداخت مهریه مطلقاً ۱۵۴
۲. وجوب پرداخت مهریه مطلقاً ۱۵۶
۳. وجوب پرداخت کل مهر در صورت نزدیکی و تنصیف در غیر نزدیکی ۱۶۴
۴. سقوط مهریه در صورت عدم کسب اجازه زوجه از زوج ۱۶۵
- تغییر جنسیت و مسئله مهریه در عقد موقت ۱۶۶
۱. تغییر جنسیت زوج در عقد موقت - مسئله مهریه ۱۶۷
۲. تغییر جنسیت زوجه در عقد موقت و مسئله مهریه ۱۶۷
- فصل یازدهم: تغییر جنسیت و مسئله عده ۱۷۱
۱. تغییر جنسیت زوجه و مسئله عده ۱۷۲
- اول: عده دائر مدار وجود زن است ۱۷۲
- دوم: تغییر جنسیت باعث تبدل و تغییر موضوع شده است ۱۷۳
۲. تغییر جنسیت زوج و مسئله عده ۱۷۳
۳. تغییر جنسیت زوجه در زمان عده ۱۷۴
- بررسی و تحلیل چند فتوای فقهی در بحث «تغییر جنسیت و عده» ۱۷۵
- فصل دوازدهم: تغییر جنسیت و عناوین خانوادگی ۱۷۹

- تغییر جنسیت برادر یا خواهر ۱۷۹
۱. انتساب قطع نمی‌شود ۱۷۹
۲. واژگونی یا تعویض نسبت ۱۸۰
۳. تأثیر تغییر جنسیت بر قرابت‌های سببی و رضاعی ۱۸۰
- تغییر جنسیت دو برادر ۱۸۱
- تغییر جنسیت دو خواهر ۱۸۱
- تغییر جنسیت عم و عمو ۱۸۱
- تغییر جنسیت دایی و خاله ۱۸۲
- تغییر جنسیت پدر یا مادر ۱۸۲
۱. عرفی بودن عناوین خانوادگی ۱۸۳
۲. صدق عنوان پدر و مادر بر اساس زمان انعقاد نطفه ۱۸۳
۳. ملاحظه «حالت کنونی» در صدق عنوان برادر، خواهر، عمو و ...» ۱۸۴
- تغییر جنسیت پدر بزرگ و مادر بزرگ و عناوین خانوادگی ۱۸۴
- فصل سیزدهم: تغییر جنسیت و نفقه فرزندان و والدین** ۱۸۵
- تغییر جنسیت و نفقه فرزندان ۱۸۵
۱. تغییر جنسیت پدر و نفقه فرزندان ۱۸۶
۲. تغییر جنسیت مادر و نفقه فرزندان ۱۸۸
- تغییر جنسیت و نفقه والدین ۱۹۰
- فصل چهاردهم: تغییر جنسیت و ولایت و حضانت** ۱۹۳
۱. تغییر جنسیت و ولایت و سرپرستی کودکان ۱۹۳
- اول: تغییر جنسیت مادر و مسئله ولایت کودکان ۱۹۴
- دوم: تغییر جنسیت پدر و مسئله ولایت بر کودکان ۱۹۶
۲. تغییر جنسیت و مسئله حضانت کودکان ۱۹۸

- اول: تغییر جنسیت مادر و مسئله حضانت کودکان..... ۱۹۸
- دوم: تغییر جنسیت پدر و مسئله حضانت کودکان..... ۲۰۰
- فصل پانزدهم: تغییر جنسیت و ارث..... ۲۰۱
- ارث بردن فرد تغییر جنس داده از والدین خود..... ۲۰۱
- ارث بردن والدین تغییر جنس داده از فرزند خویش..... ۲۰۳
۱. والدین تغییر جنسیت داده از فرزند ارث نمی‌برند..... ۲۰۴
۲. پدر تغییر جنس داده $\frac{۲}{۳}$ و مادر تغییر جنس داده $\frac{۱}{۳}$ ارث می‌برد..... ۲۰۴
۳. پدر تغییر جنس داده $\frac{۱}{۳}$ و مادر تغییر جنس داده $\frac{۲}{۳}$ ارث می‌برد..... ۲۰۹
- فصل شانزدهم: فتاوی‌های مراجع و فقیهان معاصر..... ۲۱۱
۱. فتاوی‌ای امام خمینی رحمته الله علیه درباره تغییر جنسیت..... ۲۱۱
- استفتایی از امام خمینی رحمته الله علیه درباره تغییر جنسیت..... ۲۱۶
۲. دیدگاه آیت‌الله سید علی خامنه‌ای درباره تغییر جنسیت..... ۲۱۶
۳. دیدگاه آیت‌الله شیخ محمد علی اراکی درباره تغییر جنسیت..... ۲۱۹
۴. دیدگاه آیت‌الله محمدتقی بهجت درباره تغییر جنسیت..... ۲۱۹
۵. دیدگاه آیت‌الله میرزا جواد تبریزی درباره تغییر جنسیت..... ۲۲۱
۶. دیدگاه آیت‌الله محمد ابراهیم جناتی درباره تغییر جنسیت..... ۲۲۲
۷. دیدگاه آیت‌الله سید محسن خرازی درباره تغییر جنسیت..... ۲۲۴
۸. دیدگاه آیت‌الله سید ابوالقاسم خونی درباره تغییر جنسیت..... ۲۲۶
۹. دیدگاه آیت‌الله سید علی سیستانی درباره تغییر جنسیت..... ۲۲۶
۱۰. دیدگاه آیت‌الله سید صادق شیرازی درباره تغییر جنسیت..... ۲۲۸
۱۱. دیدگاه آیت‌الله لطف‌الله صافی گلپایگانی درباره تغییر جنسیت..... ۲۲۹
۱۲. دیدگاه آیت‌الله شیخ یوسف صانعی درباره تغییر جنسیت..... ۲۳۴

۱۳. دیدگاه آیت‌الله محمد فاضل لنکرانی درباره تغییر جنسیت ۲۳۷
۱۴. دیدگاه آیت‌الله سید محمدرضا گلپایگانی درباره تغییر جنسیت ۲۴۴
۱۵. دیدگاه آیت‌الله سید یوسف مدنی تبریزی در احکام مربوط به تغییر جنسیت ۲۴۴
۱۶. دیدگاه آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی درباره تغییر جنسیت ۲۴۷
- کلامی دیگر از آیت‌الله مکارم شیرازی ۲۵۱
۱۷. دیدگاه آیت‌الله حسین علی منتظری درباره تغییر جنسیت ۲۵۲
۱۸. دیدگاه آیت‌الله سید عبدالکریم موسوی اردبیلی درباره تغییر جنسیت ۲۵۸
- دیدگاه کلی آیت‌الله سید عبدالکریم موسوی اردبیلی ۲۶۲
۱۹. دیدگاه آیت‌الله محمد مؤمنان درباره تغییر جنسیت ۲۶۴
۲۰. دیدگاه آیت‌الله حسین نوری همدانی ۲۶۵
- کتاب‌نامه ۲۶۷

مقدمه ناشر

ظهور مسائل جدید در عرصه تمدن امروز، سؤالات فراوانی را در پی داشته است که پاسخ‌گویی به تمام آنها نیازمند بررسی تخصصی هر مسئله در ابعاد مختلف و رفع ابهام‌های احتمالی از آن می‌باشد.

در این میان طرح این‌گونه مسائل باعث ابهاماتی در زمینه فقه و چگونگی پاسخ‌گویی فقیهان به مسائل جدید شده است. نکاپویی که اکنون در جهان مطرح است و از سال‌ها قبل مورد توجه قرار گرفته، همگان را واداشته که با عناوین مختلف به این مسائل بپردازند و خود را آماده پاسخ‌گویی به آنها بنمایند.

حضرت امام خمینی (س) هنگام نگارش کتاب فقهی - فرائض بحریر الوسيله، بخشی را با عنوان «مسائل مستحدثه»، به این مباحث اختصاص دادند و مباحث بیمه، سفته، سرقفلی، بانک‌ها، بلیط بخت‌آزمایی، تلقیح مصنوعی، تشریح، تغییر جنسیت، رادیو و تلویزیون و برخی مسائل دیگر را مطرح کردند.

کتاب حاضر با عنوان «تغییر جنسیت با تأکید بر دیدگاه امام خمینی (س)» به این مهم پرداخته و ابعاد مختلف مسئله را موشکافانه بررسی کرده است. زیرا این مسئله یکی از مسائل مورد ابتلاء در عصر کنونی است، که همراه خود سؤالات فراوانی را دارد. سؤال از اصل جواز تغییر جنسیت، و مسائلی که از نظر فقهی و حقوقی به دنبال

دارد؛ چراکه این موضوع یکی از مسائل پیچیده و پر مخاطره برای اذهان همگان است و مسائل روحی و روانی بسیاری را در پی خواهد داشت.

وضعیت ازدواج، نفقه، ارث و عناوین خانوادگی پس از تغییر جنسیت، از مسائلی است که فقیهان زمان‌شناس باید پاسخ‌گویی آن باشند.

نویسنده، از چند کتاب، با توجه به مسائل مطرح شده در این باره، ابعاد مختلف آن را مورد تحقیق و پژوهش قرار داده است.

معاونت پژوهشی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، از تلاش ارزشمند جناب حجة الاسلام والمسلمین محمد مهدی کریمی‌نیا تشکر فراوان دارد و برای ایشان از درگاه خداوند آرزوی موفقیت می‌نماید.

امید است این‌گونه آثار هر جهت حل مسائل جدید مورد توجه علاقه‌مندان قرار گیرد و موجب تلاش و تکاپوی بیشتر در این‌گونه مسائل گردد.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

دفتر قم

مقدمه مؤلف

تغییر جنسیت به معنای تبدیل جنس پسر به دختر و یا برعکس، به عنوان یک پدیده خارجی و نوظهور، زمینه‌ساز مباحث فرائد فقهی و حقوقی است، که عمدتاً این مباحث در باب «حقوق خانواده» مطرح است. مانند: جواز یا عدم جواز تغییر جنسیت، بقا یا عدم بقای ازدواج پس از تغییر جنسیت یکی از زوجین، ولایت و سرپرستی شخص پس از تغییر جنسیت، مسئله ارث، نفقه، مهریه، عنایین خانوادگی و غیره.

تغییر جنسیت موضوعی چنان وسیع و چندوجهی است که ارائه تحقیقی جامع درباره آن دشوار به نظر می‌رسد. از یک‌سو، مسائل فقهی، حقوقی و قانونی، و از سوی دیگر، جنبه‌های پزشکی، روان‌کاوانه و ارزشی و اخلاقی و حتی جنبه‌های تاریخی و فلسفی و اسطوره‌ای، از تغییر جنسیت موضوعی ساخته، که بحث درباره‌اش را پایان‌ناپذیر می‌کند.

امروزه بررسی مسئله «تغییر جنسیت» نه تنها از دید پزشکی مهم است، بلکه به لحاظ مباحث فقهی و حقوقی نیز حائز اهمیت است. البته مباحث مربوط به افراد «ختی» یا «دوجنسی» یک پدیده نوظهور و جدید محسوب نمی‌شود؛ چه این که از گذشته تاکنون، همواره افرادی به عنوان ختی یا بیمار جنسی در جوامع بشری می‌زیسته‌اند، و روایات دینی و نیز فقه اسلامی در مورد وضعیت این‌گونه افراد سخن گفته‌اند.

آنچه موضوع تغییر جنسیت را از اهمیت برخوردار ساخته، پیشرفت تکنولوژی و توسعه علم پزشکی، مخصوصاً دانش جراحی است. همواره اخباری مبنی بر تغییر جنسیت افراد به گوش می‌رسد. این امر نه تنها در مورد افراد بیمار جسمی، مانند دوجنسی‌ها (هرمافرودیت)^۱ صورت می‌پذیرد، بلکه تغییر جنسیت در مورد افراد سالم نیز صورت می‌پذیرد. در گذشته، تغییر جنسیت و تبدیل پسر به دختر و برعکس، یک امر غیرممکن تلقی می‌شد؛ اما در دهه‌های اخیر، هزاران تغییر جنسیت در ایران و خارج ایران به وقوع پیوسته است. یکی از جراحان ایرانی می‌گوید: در مدت پانزده سال گذشته، بیش از پانصد عمل تغییر جنسیت انجام داده‌ام؛ به گونه‌ای که اگر کسی این افراد را ببیند، باور نمی‌کند که جنسیت فعلی آنان، با جنسیت پیشین آنان متفاوت بوده است.

یکی دیگر از علل اهمیت بحث فوق، پرسش‌های فراوانی است که همواره درباره تغییر جنسیت مطرح می‌شود. تقریباً تمام مراجع تقلید معاصر، در رساله جدید خویش، موسوم به «رساله استفتائات» درباره تغییر جنسیت اظهار نظر کرده‌اند. این امر، نشانه آن است که پرسش‌های فراوانی در این باره برای جامعه دینی مطرح است. اهمیت دیگر قضیه این است که تغییر جنسیت تقریباً در تمام کشورهای مورد بحث و گفت‌وگو است؛ به گونه‌ای که فقیهان و حقوق‌دانان اهل سنت و نیز کلیسای مسیحی در این باره اظهار نظر کرده‌اند. همواره اخباری به گوش می‌رسد که در کشورهای مختلف، عمل تغییر جنسیت صورت می‌پذیرد و بر این اساس، پرسش‌های حقوقی، فقهی و اخلاقی فراوان در این باره برای جوامع بین‌المللی اعم از اسلامی و غیر اسلامی مطرح است.

اهمیت دیگر مسئله تغییر جنسیت، از آن جهت است که این عمل نه تنها در مورد بیماران جسمی مانند خنثی‌ها انجام می‌شود، بلکه در مورد افرادی که از نظر ظاهر، سالم هستند نیز صورت می‌پذیرد. امروزه افرادی به عنوان خنثای روانی یا تراجنسیتی (ترانس

مقدمه مؤلف ❁

سکشوالیسم) شناخته می‌شوند که از نظر ظاهر، مرد یا زن هستند؛ ولسی از نظر روان و روح، به جنس مخالف تعلق دارند. این عده دچار «اختلال هویت جنسی» بوده و نمی‌دانند که آیا مرد هستند یا زن؟!

از نظر عده‌ای از پزشکان، درمان ویژه در مورد این افراد، انجام عمل تغییر جنسیت است، که در بیش‌تر کشورها، این کار انجام می‌شود. تقریباً چهار تا شش نفر در هر صد هزار نفر، به عنوان بیمار ترانس (ترانجنسیتی) شناخته شده‌اند. این آمار تقریباً در تمام کشورها یکسان است؛ برای مثال، در ایران ۲۸۰۰۰ تا ۴۸۰۰۰ نفر از این بیماران وجود دارند. بیش‌ترین گفت و گوها و بحث‌های فقهی و حقوقی در مورد این افراد می‌باشد. امام خمینی علیه السلام اولین فقیه و دانشمند در مباحث که مباحث فقهی و حقوقی تغییر جنسیت را مطرح ساخته است. وی این مباحث را در سال ۱۳۴۳ خورشیدی و در جلد دوم *تحریر الوسیله* به رشته تحریر درآورده است.

تغییر جنسیت زمینه‌ساز سؤالات متعددی است. در زیر، به برخی از این سؤالات اشاره می‌شود:

۱. آیا تغییر جنسیت، تغییر در خلقت خداوند متعال محسوب نمی‌شود؟ به عبارت دیگر، این خدای متعال است که برخی را پسر و برخی را دختر آفریده است؛ آیا با تغییر جنسیت و تبدیل جنس پسر به دختر و یا برعکس، خلقت خداوند متعال، دست‌کاری نمی‌شود؟

۲. وضعیت ازدواج، پس از تغییر جنسیت چگونه خواهد بود؟ توضیح آن که در ازدواج لازم است دو نفر از جنس مخالف با یکدیگر پیمان نکاح ببندند. چنانچه یکی از زوجین یا هر دو زوج، به جنس مخالف تبدیل شوند، آیا ازدواج همچنان به حال خود باقی است، یا آن‌که آن دو خود به خود از یکدیگر جدا می‌شوند، یا آن‌که برای جدایی از هم، لازم است عاملی مانند: طلاق و فسخ پدید آید؟

۳. چنانچه زن، پس از ازدواج، تغییر جنسیت دهد، آیا می‌تواند مهریه ازدواج پیشین

و تغییر جنسیت

را مطالبه نماید؟ نیز چنانچه مرد تغییر جنسیت دهد، آیا موظف به دادن مهریه ازدواج

پیشین می‌باشد یا نه؟

۴. وضعیت نفقه زوجه پس از تغییر جنسیت چگونه خواهد بود؟ چنانچه مرد تغییر

جنسیت دهد، یا زن جنسیت خویش را تبدیل نماید، آیا در مورد نفقه زوجه تغییری

حاصل می‌شود؟

۵. ولایت و سرپرستی کودکان تا سن خاص برای مادر، و پس از آن برای پدر

خواهد بود. حال چنانچه مرد جنسیت خویش را تغییر دهد، آیا حق ولایت و

سرپرستی کودکان را از دست می‌دهد؟ آیا چنانچه مادر تغییر جنسیت دهد و به مرد

تبدیل گردد، می‌تواند ولایت و سرپرستی کودکان را به دست آورد؟

۶. آیا ارث، پس از تغییر جنسیت، تغییر می‌کند؟ همان‌طور که می‌دانید، ارث پسر دو

برابر سهم دختر است. حال چنانچه، پسر تغییر جنسیت دهد و به دختر تبدیل گردد،

سهم الارث او چه مقدار است؟ آیا سهم او بر اساس جنسیت فعلی او است، یا بر طبق

جنسیت سابق سهم الارث دریافت می‌کند؟

همین پرسش در صورتی که دختر به پسر تبدیل گردد نیز مطرح است، آیا سهم

الارث او افزایش می‌یابد؟ همچنین اگر پدر یا مادر تغییر جنسیت دهند، آیا در میزان

سهم الارث آنان از فرزند مرده خویش، تغییری پیش می‌آید؟

۷. مسئله عناوین خانوادگی، مانند: پدر، مادر، برادر، خواهر، نرزنند، عمو و دایی،

خاله پس از تغییر جنسیت چه وضعیتی پیدا می‌کند؟

۸. از نظر فقهی، چه تعریف یا ملاکی برای جنس مذکر یا جنس مؤنث وجود دارد؟

۹. چنانچه به جواز تغییر جنسیت معتقد شویم، اگر شخص بخواهد پس از تغییر

جنسیت به جنسیت سابق خویش باز گردد، آیا تغییر جنسیت مجدد جایز است یا نه؟

۱۰. به طور کلی، شرایط جواز تغییر جنسیت چیست؟

۱۱. آیا زوجه، برای تغییر جنسیت خویش، لازم است از شوهر خویش کسب اجازه

نماید؟

۱۲. اگر فرزند - اعم از دختر و پسر - بخواهد تغییر جنسیت دهد، آیا لازم است از والدین خویش کسب اجازه نماید؟ حال، چنانچه میان پدر و مادر در تغییر جنسیت فرزند اختلاف پیش آید، تکلیف چیست؟

۱۳. از دیدگاه فقها، تعریف ختنی چیست؟ و چه تفاوتی با دوجنسی دارد؟

۱۴. وضعیت فقهی و حقوقی تراجنسیتی‌ها (ختنای روانی) چگونه است؟

۱۵. آیا در افراد سالم، می‌توان به جواز تغییر جنسیت معتقد شد؟

۱۶. کسانی که به حرمت تغییر جنسیت معتقد هستند، آیا بین افراد مختلفی که خواهان تغییر جنسیت هستند، فرقی قائل نیستند؟ و آیا در مورد همه آنان به حرمت تغییر جنسیت معتقدند؟

توضیح آن‌که عده‌ای از بیماران دچار اضطراب جسمی می‌باشند، مانند: دوجنسی‌ها و ختنی‌ها، نیز عده‌ای گرفتار اضطراب روحی و روانی می‌باشند و خواهان تغییر جنسیت می‌باشند؛ آیا اضطراب، اعم از جسمی و روانی، مجوزی برای تغییر جنسیت نمی‌باشد؟

۱۷. در تغییر جنسیت، عوامل و شرایط گوناگونی دخیل است؛ برای مثال، شخصی که از نظر جسمی سالم است، چنانچه تغییر جنسیت دهد، عقیم شده و قدرت باروری را از دست خواهد داد. آیا عقیم شدن فرد به علت تغییر جنسیت، دلیل نمی‌شود که تغییر جنسیت را حرام بدانیم؟

در این نوشتار، تلاش بر آن است که به صورت مختصر، به مهم‌ترین مباحث فقهی این مسئله به ویژه از دیدگاه امام خمینی اشاره شود. از آنجایی که به توصیه معاونت پژوهش مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام دفتر قم می‌بایستی کتابی کم‌حجم در این باره تهیه می‌شد، بنابراین از تفصیل مطالب خودداری کردم. بر خود لازم می‌دانم از معاونت پژوهش مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام تشکر نمایم.

امید است که این اثر قدمی هرچند کوچک در معرفی یکی از مهم‌ترین مسائل نوپیدای پزشکی باشد. همچنین، از تذکرات و انتقادات صاحب‌نظران و اندیشمندان استقبال می‌نمایم.